

Deák - Sárosi László

A Székely himnusz mint közösségi és nyelvi ellenállás

Az alábbiakban röviden ismertetem Csanády György *Székely himnusz* című versének legfontosabb szövegváltozatait és azok megjelenési idejét, helyét, közük a *Májusi nagy áldozat* (1941) új, 2023-as reprint kiadását. Kitérek a műfaj és a cím változatainak értelmezésére, majd bemutatom a vers előadói, recitált változatának a dallamhangsúlyszerinti tagolását és nyomatékelosztását. Végül arra világítok rá, hogy ez a székely nemzeti ima vagy himnusz miért a közösségi és a nyelvi (ritmikai, prozódiai) ellenállás „eszköze” és jelképe.

A Székely himnusz legfontosabb megjelenései

A *Székely himnusz*t Csanády György írta, zenéjét Mihalik Kálmán szerezte. Először 1921 májusában mutatták be a „Májusi nagy áldozat” néven emlegetett közösségi rendezvényen Aquincumban, még *Kántáté* címen. Erről maga Csanády György is beszámol a *Májusi nagy áldozat* címmel általa írt, szerkesztett, 1941-ben megjelent könyvben, ahol a *Kántáté* szövegét és egyszólamú énekszólamot tartalmazó kottáját is közreadja. A könyv reprint kiadásban is megjelent 2023-ban Székelyudvarhelyen Kása Csaba szerkesztésében, gondozásában, illetve kísérő tanulmányával. A kulturális közösségi esemény és annak későbbi folytatásai a székely, főleg egyetemisták létrehozta szervezet által kerültek megrendezésre. Az SZEFEHE, vagyis a Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete tagságát kezdetben azok a diákok alkották, akik a trianoni békediktátum és a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem megszűnése után Szegedre, Budapestre és más csonkagyarországi városokba menekültek tanulmányaik folytatása céljával.

1. A Székely himnusz 1941-ben megjelent a Csanády György által írt és szerkesztett *Májusi nagy áldozat* című könyvben, reprint kiadása: 2023, szerk. Kása Csaba

A Székely himnusz először a szerzője megjelölése nélkül az Új Élet 1922. szeptember 15-ei számában jelent meg, már Székely Himnusként (nagy H-val) említve, Mihalik Kálmán nekrológia részeként. A verset és a nekrológot Csanády György írta, és saját későbbi közlése szerint csak azért nem jelölte meg a nevét, hogy ne tegye ki zaklatásnak az Erdélyben, román uralom alatt élő családtagjait, rokonait.

„Ki tudja merre, merre visz a végzet
Borongós úton, sötét éjjelen
Segítsd mégegyszer győzelemre néped
Csaba király a csillagösvényen
Maroknyi székely porlik, mint a szikla
Népek harcától zajló tengeren.
Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja,
Ne hagyd el Erdélyt, Erdély Istene.”

2. A Székely himnusz első megjelenése az Új Élet 1922. szeptember 15-ei számában

A következő fontos megjelenés a Hargitaváralja című folyóiratban található, a 1936. november 12-ei számában. A cikk szintén Mihalik Kálmánra, a fiatalon elhunyt zeneszerzőre emlékezik, és utána közli a verset és a kottáját két énekszólammal.

A vers címe itt „*A mi dalunk*”, alcíme pedig „*SZEFH himnusz*”, és a cikk is utal arra, hogy „a székelyek himnuszaként dalolták egy jótékony célú matinén történt bemutatása óta”. A versnek számos folklorizálódott változata alakult ki az évtizedek során. Ennek két fő oka van. Az egyik, hogy a szerzők nem

kapcsolták össze a „dal” a nevükkel a már említett, érthető okokból, illetve azért, mert sokáig kéziratban terjedt, az elcsatolt területeken ráadásul titokban. A folklorizálódott változat szövege néhány helyen eltér a szerző által 1921-ben, 1940-ben és 1941-ben közölt változatoktól, és a szerző által közölt változatok sem teljesen azonosak. A vers kottával, énekszöveggel és zongorakísérettel 1940-ben jelent meg a Rózsavölgyi és Társánál; és ugyancsak kottás, de kíséret nélküli, e g y s z ó l a m ú v á l t o z a t a megtalálható az 1941-ben kiadott *Májusi nagy áldozat* 48–49.

3. A Székely himnusz kottával való megjelenése a Hargitaváralja 1936. november 12-ei számában

oldalain. Mivel ez. az 1941-es változat a legutóbbi, ezt kell a szerzői változatnak tekinteni.

A következő eltérések figyelhetők meg a különböző változatok között: 1. „Csaba **király a** – Csaba **királyfi**”; Csanády mindig „Csaba **király**”-t ír, de a népi változat „Csaba **királyfi**”-ra változtatta, bizonyára azért, mert a mondavilágban „Csaba királyfi”-ként él. Csaba, Attila fia csak királyfi volt, a testvérharc miatt nem lett apja teljes jogú utódja. A népi változatban nem figyeltek arra, hogy a 6. sor keresztrímes kapcsolatban áll a 8. sorral, ezért a „népek **harcának** zajló tengerén” változat terjedt el, és itt bizonyára az utolsó, hosszú szótag nyomatéka zeneileg jobb sorzárlatot biztosított. 1922-ben Csanády a 7. sorban 1922-ben a „**jaj, százszor**” változatot használja, de mivel került a borúlátó tartalmi elemeket, ezért a „**jaj**” indulatszót kihagyta, és a „**százszor**” helyett az 1940-es, Rózsavölgyinél megjelent változatban az „**ezerszer**”-t illesztette be, ami egyben kiváltotta a „**jaj**” helyét is. Mivel az „**ezerszer**” metszeten ível át, ezért a *Májusi nagy áldozatban*, az 1941-es változatban ezt kiküszöbölte, és a „**lám, százszor**” változatra cserélte. Csanády még nem ismerte a dallamhangsúly-elméletet, hogy ez a metszetátívelés a megszólaltatás során kiigazítható dallamhangsúllyal (magasabb és mélyebb ejtéssel) a prozódia sérelme nélkül. A népi változatokban többnyire a „**jaj, százszor**” szerepel. Végül az utolsó sor mutatja a legfontosabb eltérést. A népi változat nem vette át az „**Erdély**” ismétlését, ezért beillesztették az „**elveszni**” igét. Csanády azonban azt nyilatkozta, hogy ő még feltételesen se írná bele egy versbe, hogy Erdély elveszhet. Egyébként a fokozás „**Erdélyt, Erdélyt**” jó hatáselem egy versben. Maga Csanády is igazított 1941-ben az 1922-es változathoz képest. Az „**Erdélyt, Erdély Istene**” helyett az „**Erdély, Erdélyt, Istenem**” változatot használja. Bizonyára ezt, a legutóbbit a szép, következetes rímelésért, hiszen a „**tengeren**”-re válaszoló rímként került az „**Istenem**”, így tiszta asszonánc az „**n**” és az „**m**” orrhangok miatt. A népi változatban a rímelés elhagyása az „**Istenünk**” változat olvasható, hallható. Azért a népi változatban is volt logika és motiváció, hiszen a többes szám első személyű igerag („**Istenünk**”) jobban kihangsúlyozza a himnusz közösségi jellegét, csak épp a rímelésre nem figyel.

A Székely himnusz a közösségi ellenállás „eszköze” és jelképe

Én rendkívül figyelemreméltónak találom, amikor valamilyen alulról építkező kezdeményezés széles körben, akár nemzeti szinten elfogadást nyer. A *Székely himnusz*t minden jel szerint nem szánták a székelység himnuszának, (rész) nemzeti fohászának, hiszen az csak egy ének volt az SZEFE közösség rituális programjában és szövegkönyvében. Nem is *Himnusz* volt a címe, illetve a megjelölt műfaja, hanem egyszerűen *Kántáté*, Csanády még 1941-ben is ezen

a címen közli a *Májusi nagy áldozat*ban. A ceremónia szövegkönyve más énekelt verseket is tartalmaz: *Bevezető ének*, *Kántáté*, *Leányének*, *Himnusz*. Van közöttük egy himnusz is, de az nem a *Kántáté*. Ám ezt a *Himnuszt* sem azzal a céllal írta Csanády, és zenésítette meg Mihalik, hogy általában a székelység (rész)nemzeti mája legyen, hanem a rituálé részének szánták, a végén, a zászlólevonás alatt énekelték. Érdekesség azonban, hogy ez a *Himnusz Erdélyi föld, erdélyi vér* címmel egyazon kiadványban jelent meg 1940-ben Rózsavölgyi és társánál énekszólammal és zongorakísérettel. A fedőlapon csak a SZÉKELY HIMNUSZ szerepel címként (csupa nagybetűvel), de a kotta két himnuszt tartalmaz *Székely himnusz* és *Erdélyi föld, erdélyi vér* címekkel.

Ez a *Himnusz*, újabb címen *Erdélyi föld, erdélyi vér* sokkal inkább megfelel a himnusz eredeti, műfaji sajátosságainak, mint a *Kántáté*. A himnusz az antikvitásban az isteneket dicsérő, magasztaló ének volt, amit a kereszténység is átvett és Apolló vagy Zeusz helyett például Jézust vagy Szűz Máriát dicsérte. A himnusz később nem csupán istenek vagy az Isten dicsőítésére szolgált, hanem jeles embereket vagy a hazát magasztalhatta. A rituáléban található *Himnusz* is az „Erdélyi föld”-et nevezi „elringató, élettő anyánk”-nak, lényegében megszemélyesített istenségnek. A himnusz műfaja a föld és a haza istenséggént való felfogásával lett nemzetek közös, összetartó éneke. Ennek a himnusznak van egy fohász és ima jellege is, hiszen az ima az Istennel vagy istenséggel folytatott párbeszéd, aminek része lehet kérés is. Ezt a megszólítást és kérést *Kántáté* is tartalmazza: „Ne hagyd el Erdély, Erdélyt Istenem”. Éppen ezért, és mivel egy közösség nevében szól, rokoníthatták Kölcsey Ferenc *Himnuszával*, amely hasonló beszédhelyzetet képvisel. „Isten áldd meg a magyart”. Ezzel a párhuzammal magyarázható, hogy a *Kántátét* később *Székely Himnuszként* említették és énekelték. A nagy „H” azért nagy, mert műcímre utal, Kölcsey *Himnuszára*. Egyébként kis betűvel kell írni, mert a „himnusz” köznév, és ha nem ezzel kezdődik a cím, akkor kisbetűvel írandó. Csanády még 1941-ben is nagy „H”-val említi a *Székely himnusz* címét a *Májusi nagy áldozat* „Elöljáró beszéd”-jében. A mű későbbi címét, a *Székely himnuszt* nem ő adta, hanem a közösség, az SZEFE és annak tágabb köre, a székelység és a magyarság. Ugyanakkor Csanády is kisbetűvel közli a címet a Rózsavölgyi és Társánál megjelent kottában, a kiadvány belsejében: *Székely himnusz*. Ez a kotta 1940-es kiadású, egy évvel korábbi, mint a *Májusi nagy áldozat*, de közel azonos időszakról van szó, és a cím itt szerepel valóban címként, a mű fölé írva. Tehát lényegében a legutóbbi szerzői változat is a „himnusz” kisbetűvel való írását igazolja. A *Kántáté* tehát egy közösség és egyre tágabb közösség révén emelkedett ki

egy egyesületi rituálé szövegkönyvéből, és lett a székelység fohásza. Himnusz pedig az, amit egy közösség himnuszként fogad el. Hogy lehet-e és legyen-e a magyarságon belül egy népcsoportnak saját himnusza, arra azt lehet felelni, hogy miért ne, amikor egyházaknak, egyesületeknek, futballcsapatoknak is van himnuszuk. Ha a székelység önazonosság megélése és jelképe céljával énekli a *Székely himnust*, akkor azt nem kell és nem lehet elvenni tőlük. Aki a széthúzást vélne mindebben felfedezni, annak elmondhatom a mag, és sok más székely nevében is, hogy bennünk nem okoz identitásproblémát, hogy székelyek is vagyunk és egyben magyarok. Aki pedig valami borúlátó hangulat okán utasítaná el a *Székely himnust*, annak érdemes a következőket átgondolnia. A *Székely himnusz* 1921-ben keletkezett, a trianoni békadiktátum utáni évben.

6. „Erdély örök, egyetlen és a miénk” felirat grafikai kivitelezésben a *Májusi nagy áldozat* (1921-1941, reprint 2023) belső címlapja

Székely egyetemi hallgatók írták a verset és a zenéjét, Csanády György és Mihalik Kálmán, akik megjárták a frontot a nagy háborúban, elcsatolták a szűkebb hazájukat, Erdélyt, megszűnt a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem,

és a tanulmányuk folytatása érdekében a kis Magyarországra kellett távozniuk, akkor nem indokolatlan a borúlátás. Ugyanakkor a *Kántáté* vagy *Székely himnusz* nem negatív érzelmi alapállású, hiszen egy szorult helyzetben, a székelység lemorzsolódása idején Isten és Csaba királyfi segítségét kéri, hogy a győzelem és a magmaradás ne csupán a mindennapi ember hiú vágyálma legyen. Ezt az ima-jelleget és bizakodó kicsengést érezték meg azok a magyar emberek és magyar közösségek, először az SZEFE, akik himnuszként éneklük már több mint egy évszázada Magyarországtól az elcsatolt területekig, és az emigrációban Ausztráliától Észak-Amerikáig. A *székely himnusz* az ellenállás kifejezője és jelképe lett, és az mind a mai napig.

A Székely himnusz a nyelvi (ritmikai, prozódiai) ellenállás „eszköze” és jelképe

A magyar nemzet elleni támadások nem korlátozódnak a katonai, politikai és gazdasági területekre, és nem csupán hadüzenettel, nyílt támadással gyengítik, rombolják. A nyelvünket is nagyon erős szándékos és nem szándékos nyelvi hatások érték, ami közvetve a magyar önazonosságot gyengíti. Ezek közül egyet emelek ki a *Székely himnusz* kapcsán, a nyelvi imperializmust és rávilágítok arra, hogy vers írója akár ösztönösen is hogyan állt ellen ennek a hatásnak.

Miről is van szó? A *Kántáté* vagy újabb címén a *Székely himnusz jambusban* íródott, amit döbbenet nem tudomásul. amikor elemeztem. A jambust, sajnos legnagyobb íróink, nyelvészetünk közül is sokan egyetemes verstani értéknek tekintik, amit a „klasszikus” jelzővel társítva elvárásaként fogalmaznak meg egyes műfajok vagy versformák megírásakor. A jambus azonban nincs közeli barátságban a magyar nyelvvel és a magyar prozódiával. Sokan elleneztek is, Négyesy Lászlótól Horváth Jánosig, Kodály Zoltánig és Vargyas Lajosig. Ám hogy mi az igazi probléma a jambussal, és bizonyos szövegtípusokban hogyan szüntethető meg az ellentmondás, arra e jeles tudósok sem tudtak kielégítő választ adni. A megoldás a **dallamhangsúly-elméletben** van, amelyet félig László Zsigmond dolgozott ki, jelentetett meg *Ritmus és dallam* címmel 1961-ben és jómagam fejlesztettem tovább *A háromszólamú vers – Új magyar verstan* című, hangzó *Példatár*-at is tartalmazó monográfiámban.

A jambus három fő problémát okozhat a verselésben: a ritmus fellazulását, a nyomatékkapcsolás miatti rossz értelmi hangsúlyozást és a túl éles vagy kemény hangzást. Az első nem is nyelvspecifikus. Mivel a jambus a legegyszerűbb

időmértékes versláb (rövid-hosszú szótagok váltakozás: $\cup$ –, ti tá), ezért a költők több szabályos és nem szabályos helyettesítéssel élnek, akár trocheussal (– $\cup$) és pirriussal ($\cup \cup$), ami a ritmus túlzott zavarához, fellazulásához, sőt felszámolásához vezet. Természetesen, lehet jó időmértékes jambust írni, vannak is rá példák a görög és római irodalomtól a kortárs magyar költészetig.

A másik probléma abból fakad, hogy a jambus a nyugat-európai, de általában európai költészetben vált általánossá, a 18–19. század fordulója óta egyre több és már a versek 50–60, akár 80–90 százalékát is meghaladó arányban írják a költők a verseiket úgynevezett **hangsúlyváltó jambusban**. Ez a magyarban rossz hangsúlyozásra készített. A hangsúlyváltó vers lényege abban áll, hogy a rövid és a hosszú szótagokat hangsúlytalan és hangsúlyos szótagokkal helyettesítik, és az adja a versek lüktetését. Ez a lüktetés nem idegen a legtöbb európai nyelv prozodiájától, azon nyelvekétől, amelyekkel kulturális-irodalmi kapcsolatba kerültünk, akár egyoldalúan: ógörög, latin, olasz, francia, angol, német, orosz stb. Ezekben a nyelvekben közös, hogy erős az izoláló jelleg, tehát szótani és mondattani összefüggéseket nagy mértékben külön szavakkal, például előjárószókkal fejeznek ki, és a hangsúly kerülhet a szavak belsejébe vagy végére: „phaselus”, „addio”, „jumeaux”, „today”. A magyar nyelv viszont erősen toldalékoló jelelgű, vagyis a legtöbb szótani és mondattani összefüggést toldalékokkal fejezünk ki: összetétel, képző, jel, rag mind a szavak után járul, a többi európai nyelvben ez csak részben van így. A magyarban ráadásul általában hosszabbak a szavak, már a szótövek átlag-szótagszáma 2,51, míg például a németé csak 1,9. Ezért az eredeti, ősi magyar verselés a tagol verselés, mert egy ütésre, ugyanannyi időtartam alatt ejtünk ki különböző szótagszámú szavakat. Horváth János példái: „Bécs, Berlin, Budapest”, amelyeket én kiegészíték: „Koppenhága, Almásfüzitő, Balatonalmádi”. Az archaikus és népi tagoló versben ez így jelentkezik: „Világ | világa ||| világnak | világa, ||| keserűen | kínzatol, ||| vasszegekkel | veretel”, 2 | 3 ||| 3 | 3 ||| 4 | 3 ||| 4 | 3 (*Ómagyar Mária-síralom*). Vagy. „Egy | megérett a | meggy, ||| Kettő, | csipkebokor | vessző...”, 1 | 4 | 1 ||| 2 | 4 | 2. A magyar nyelvhez tehát nem illik a hangsúlyos emelkedő lejtés, mert minden szó ereszkedő a szó eleji hangsúly miatt. A magyar nyelvben nem létezik szavak szintjén hangsúlyosan emelkedő lejtés. Szó szerkezetben létezik, de a hangsúlytalan szóelem könnyen ütemelőzővé válik, és a lüktetés az első hangsúlytalan szótaggal kezdődik, így ereszkedővé válik: „A | **rako-** | **dó**part | **alsó** | **kő**vén | **ül**tem” (József Attila: *A Dunánál*)

Sajnos, számos jeles költőnk következetlenül átvette a hangsúlyváltó jambust, ami a nyelvünk lejtése ellen dolgozik. Még Kazinzy Ferenc is azt írta, hogy németül könnyebb neki jambust írnia, mint magyarul. A következő saját verssorát nem érzet jónak: „**Szelíd** | **leány** | **elbá-** | **jolá** | **fülem**”. Értehető is, ha nem tetszett neki, mert egyetlen értelmi hangsúly sincs jó helyen. Miközben a sor időmértékes jambus szerint tökéletes. ti tá | ti tá | tá || tá | ti tá | ti tá, ∪ – | ∪ – | – || – | ∪ – | ∪ ∪. A spondeus szabályos helyettesítő (– –), és egyébként is metszet vágja el. Kazinczynak ezt a sort így kellett volna ejtenie: „**Szelíd** | **leány** | **elbá-** | **jolá** | **fülem**”. Csak ezt ő nem hallotta jambusnak, mert így ejtve a sor hangsúlyosan ereszkedő lesz, vagyis mindig a szó és egyben az ütem első szótagja a hangsúlyos. Ő viszont a nyomatékkapcsoló német hangzást akarta visszaadni, ami a magyarban lehetetlen: ∪ = | ∪ = | – || = | ∪ = | ∪ ∪, ti **tá** | ti **tá** | tá || **tá** | ti **tá** | ti **tá**. Ez a nyelvi imperializmus, amikor valamit átgondolatlanul, kritika nélkül átvettek és átvesznek még jeles költőink is. Kazinczynak a ritmust is le kellett volna fordítania magyarra, nem csak úgy átvennie az emelkedő hangsúlyváltó jambust. És még sok írónak, költőnek, akik jambusban próbáltak lefordítani, írni eposzokat, színműveket, kötetnyi lírai verset.

Az időmértékes jambus nem idegen a magyar nyelvtől, hiszen a szótövek nagyjából 20 százaléka jambikus, tehát egy rövid szótagot követ egy hosszú szótag: „**talán**”, „**kivár**”, „**egész**” (∪ –), stb. Csak ez nem fog olyan jambusként szólni, amilyen Kazinzy és társai hallattak német, angol, olasz, francia versekből, illetve a görögből és a latinból, ha a holt, de mégis közvetítőként használt nyelveket is ide soroljuk. A magyar időmértékes jambus, ha nyomatékkapcsoló, akkor rossz hangsúlyozású lesz („**Szelíd** | **leány** | **elbá-** | **jolá** | **fülem**”), vagy felütéssel trochaikus (ereszkedő): „A | **rako-** | **dópart** | **alsó** | **kövén** | **ültem**”. Ha pedig nyomatékmegosztó, tehát a rövid szótag a hangsúlyos, és a hosszú a hangsúlytalan, akkor éles ritmus alakul ki: „**talán**”, „**kivár**”, „**egész**”. Az éles ritmus nem rossz hangzású alapvetően, csak ha túl sok van belőle, azért az bánthatja a fület. Nyomatékmegosztó jambust lehet alkalmazni néhány rövid versnél, vagy olyannál, amelyben hosszan az éles ütemek felfelé való törekvése, kemény indítása megfelel a vers hangulatának. Nyomatékmegosztó jambust alkalmazott például Arany János *A walesi bárdokban*, sok nyomatékmegosztó, éles ritmusú szóval. „**király**”, „**fakó**”, „**lován**”, „**foljó**”, „**kövér**”. *A walesi bárdok* tartalmához illik ez az éles hangzás, hiszen tragikus történetet mesél el. Ugyanakkor Arany se tudta tartani ebben a hosszú balladában a sok éles ritmust, és egyre több semleges, helyettesítő

spondeust, trochaikus megfordítást, és ütemelőzős sorkezdést használt. A nyelv ellenáll.

Ki tud- ja mer- re, mer- re visz a vég- zet	⊖ -- ⊖ = ⊖ = ⊖ ⊖ ⊖ = ⊖
Görön- gyös ú- ton, ső- tét éj- jelen.	⊖ -- ⊖ = -- ⊖ -- = ⊖ ⊖
Segítsd még egy- szer győ- zelem- re né- ped,	⊖ -- = -- -- = ⊖ -- ⊖ = ⊖
Csaba király a csil- lagős- vényen.	⊖ ⊖ ⊖ -- ⊖ = -- = -- ⊖
Marok- nyi szé- kely por- lik, mint a szik- la	⊖ -- ⊖ = -- = -- = ⊖ = ⊖
Népek harcá- tól zaj- ló ten- geren.	= -- = -- -- = -- = ⊖ ⊖
Fejünk az ár lám száz- szor el- borít- ja,	⊖ -- ⊖ -- = -- ⊖ = ⊖ -- ⊖
Ne hagy d el Er- délyt, Er- délyt Is- tenem!	⊖ -- ⊖ = -- = -- = ⊖ ⊖

7. A Székely himnusz a görög-latin mintájú időmértékes tagolás szerint

Hogyan áll ellen a nyelv a *Székely himnusz*ban a jambus emelkedő hatásának? Úgy, ahogy *A walesi bárdok* eleje és egy jelentős hányada: a nyomatékkapcsolással. Az ütemek rövid és egyben hangsúlyos szótaggal kezdődnek: „**Ki tud-** | **ja**”, ⊖ -- | ⊖ „**Görön-** | **gyös**”, ⊖ -- | ⊖ ⊖ „**Vezesd**”, ⊖ --, „**Csaba**”, ⊖ ⊖ „**Marok-** | **nyi**”, ⊖ -- | ⊖ „**Fejünk**”, ⊖ --, „**Ne hagy**”, ⊖ --. A „**népek h-**” az egyetlen sorkezdő spondaikus helyettesítés („**Népek** | **harcá-** | **tól**”, = -- | = -- | --), ami szabályos, mert nem tör ki az alaplüktetésből), A verset, ha a természetes prozódia alapján olvassuk, akkor a hangsúlyok alapján ereszkedő lejtést kapunk. Az emelkedő időmértékes lejtéssel együtt pedig nyomatékmegosztót. Másképp mondva sok éles ritmust: **ti tá**, | ⊖ --. Aki megszólaltatja, vagy hallgatja, annak fel sem tűnik, hogy időmértékesen is szabályos a szöveg, és jambikus, csak a hangsúlyokat érzékeli (a hangsúly karakteresebb nyomaték, mint a szótaghosszúság), és legfeljebb a kissé kemény éles indítást halja. Az éles hangzás pedig hangulatban nem áll messze a *Székely himnusz* tartalmától, hiszen már az első sor a végzetes helyzetre kérdez rá: „Ki tudja merre, merre visz a végzet?” A lényeg, hogy a *Székely himnusz* hangsúlyosan indít, és a háttérben szinte meglapuló időmérték csak színezi a hangzást és a hangulatot az éles ritmusokkal. Na, de mi történik a sorok második felében?

Ki tud- ja mer- re, ^ mer- re visz a vég- zet	U -- U = U ^ = U U U = U
Görön- gyös ú- ton, ^ sö- tét éj- jelen.	U -- U = -- ^ U -- = U U
Segítsd még egy- szer ^ győ- zelem- re né- ped,	U U -- -- = -- ^ = U -- U = U
Csaba király a ^ csil- lagős- vényen.	U U U U -- U U ^ = -- = -- U
Marok- nyi szé- kely ^ por- lik, mint a szik- la	U -- U = -- ^ = -- = U = U
Népek harcá- tól ^ zaj- ló ten- geren.	= -- -- = -- ^ = -- = U U
Fejünk az ár lám ^ száz- szor el- borít- ja,	U -- U -- -- = ^ -- U = U -- U
Ne hagyd el Er- délyt, ^ Er- délyt Is- tenem!	U -- U = -- ^ = -- = U U

8. A Székely himnusz a görög-latin mintájú időmértékes tagolás szerint, de magyaros metszettel kiegészítve

A magyar, pontosabban a magyaros verssorok metszetei általában ütemhatárra esnek, mert a hangsúly a szavak első szótagján van. A magyarban jellemzők a páros szótagszámú ütemek, és ez felel meg a magyar nyelv alapkarakterének, prozódiajának. A metszetek viszont a többi európai nyelvben az ógörögtől az újlatin, germán és szláv nyelvekig többségükben ütem belsejébe esnek. Ennek az az oka, hogy gyakori a hangsúly a szavak közepén. Ezért ha a szó például az ütem második, gyenge ízén kezdődik, akkor a hangsúly nagy valószínűséggel a következő ütem első ízére esik, és ezzel segíti a zenei lüktetést. Magyarul azért nem igazán jó a gyenge ízén a szókezdő, mert az a hangsúly miatt ütemkezdőnek érzékeltet. Természetesen, dallamhangsúllyal ilyen helyzeteket át lehet hidalni egyezményesen a sorok vagy ütemek legfeljebb egyharmadában, mert szókezdő hangsúly is képezhető lágyabban, az előszó szótaghoz kötve (zenei műszóval legatóval), illetve **csak emelkedővel**, de nem szerencsés, ha sok szókezdő van ütem közepén, ha közben a sort egyben akarjuk tartani. Ám van olyan eset, amikor át lehet helyezni a hangsúlyt. Azzal, hogy Csanády György megtartotta a jambusban a harmadik ütemben, a sor ötödik szótagján a lábmetsző penthemimerészt, lehetőséget biztosított arra, hogy ott új ütem kezdődjön. A második félsor előtt a magyar anyanyelvű tart egy kis, egy rövid szótagnyi, egy morányi szünetet, és máris ütemben, lüktetésben marad, ha a metszet után szókezdő és kemény, ütemező hangsúly jön. A **Székely himnuszban** ez történik: „**merre**”, „**sötét**”, „**győzelem**”, „**porlik**”, „**zajló**”, „**százszor**”, „**Erdélyt**”. Csak a negyedik sor metszete vág el szót: „**csil-** U **lag**”, de ez csak egy sor a nyolcból, és áthidalható dallamhangsúlyokkal. A sor második, metszet utáni része tehát így is ütemben, lüktetésben marad a kis szünet beiktatásával, és utána trochaikusan (– U), tehát időmértékesen is ereszkedő lejtéssel folytatódik. Mivel a hangsúlyok a domináns nyomatékok,

ezért szinte fel se tűnik, hogy időmértékesen lejtésváltás történt a metszetnél. A verssorok hangsúlyosan az elejétől a végéig ereszkedők. Annyi történik, hogy a második félsorok a trochaikus lejtés és a nyomatékkapcsolás miatt lágyabb hangzásúak lesznek. Ez nagyon megfelel a magyar nyelv természetes lejtésének, hangzásának, de a vers dramaturgiájának is. A verssorok nyomatékmegosztó módon, éles ritmussal indulnak, és nyomatékkapcsoló, lágyabb lüktetéssel fejeződnek be. Van feszültség és oldás egy-egy soron belül is.

Tehát, a *Székely himnusz* szerzője, Csanády György látszólag megtartotta az idegen eredetű és hangzású jambust és annak lábmetsző sormetszetét, de ki is játszotta azt az idegen hatás semlegesítésével. A sor közepén lévő metszetet meghosszabbította egy rövid szótagnyival, és az eleve ereszkedő hangsúlyos lejtést összekötötte egy ereszkedő időmértékes lejtéssel. Hiába írta ezt a verset a kor divatja szerint jambusban, mert az időmértékes jambus nem idegen a magyar nyelvtől, és jó ritmikai és prozódiai érzékkel, akár ösztönösen is kikerülte a hangsúlyos és még inkább a hangsúlyváltó jambus magyartalan hatásait. Lehet, hogy ezt Csanády nem tudatosan tette, de az biztos, hogy hagyatkozott a jó magyar nyelvérzékére a megírásnál. A költő így ellen tudott állni az idegen hatásnak, a nagyobb európai népek nyelvi imperializmusa hatásának. Mert a nyelv is ellenáll, ha odafigyelünk rá. A *Székely himnusz* is ellenáll, és magyar marad, nem pedig német, angol vagy francia lüktetésű, hangzású, mint több, egyébként jelentős magyar költőnk verse az elmúlt 200–250 évben.

Irodalom- és forrásjegyzék

- „*Porlik, mint a szikla*” – százéves a Székely himnusz I. - A Székely himnusz elsősorban és leginkább attól himnusz, hogy nagyon sokan annak tekintik, Magyar Nemzet, 2021. május 22.

<https://magyarnemzet.hu/kultura/porlik-mint-a-szikla-szazeves-a-szekely-himnusz-i-9824582>

- „*Porlik, mint a szikla*” – százéves a Székely himnusz II. - Az eredeti szöveg és a folklorizálódott változat különbsége, illetve az énekelhetőség kérdése, Magyar Nemzet, 2021. május 23.

<https://magyarnemzet.hu/kultura/porlik-mint-a-szikla-szazeves-a-szekely-himnusz-ii-9834941/>

- *A Székely himnusz ritmusáról és három szövegváltozatáról - Száz évvel ezelőtt született a Székely himnusz*, 2021. július 22. 06:00 - nemzetikonyvtar (OSZK-blog):

https://nemzetikonyvtar.blog.hu/2021/07/20/a_szekely_himnusz_ritmusarol_es_harom_szovegvaltozatarol

- Deák-Sárosi László, 2023, *A háromszólamú vers – Új magyar verstan*, Üveghegy Kiadó, Százhalombatta.

- Kása Csaba, 2023. *A Kántátétől a Székely himnuszig*, Udvarhelyszék Kulturális Egyesület, Székelyudvarhely.

- László Zsigmond 1961. *Ritmus és dallam*, Zeneműkiadó, Budapest.

- *Májusi nagy áldozat*, 1941, írta és szerkesztette Csanády György, reprint kiadása 2023, szerkesztette Kása Csaba, Udvarhelyszék Kulturális Egyesület, Székelyudvarhely.

- *Székely himnusz* első megjelenése az Új Élet 1922. szeptember 15., 12. old.

- *Székely himnusz* folkorizálódott változatai közül, Kríza Ildikó, 2003, *A Székely himnusz születésének háttere*, Honismeret, 2003/5. szám.

- *Székely himnusz* kottával való megjelenése a Hargitaváralja 1936. november 12., 22. old.

- *Székely himnusz* kottával való megjelenése a *Májusi nagy áldozat* (1921-1941, reprint 2023) 48–49. old.

- *Székely himnusz* kottával való megjelenése a Rózsavölgyi és Társa kiadásában, 1940.